

การเรียกร้องสิทธิของคนไร้บ้านในเชียงใหม่ กรณีศึกษาบ้านเต็มฝัน Claims for homeless people in Chiang Mai Case study of Baan Tuam Dream

ชนสรณ์ กลิ่นหอม, ชนาภา แซ่ซี, ธัญนิยา มุลเขียน, สุดารัตน์ ศรีเพ็ง, สุนิษา ปานันท์¹
Chanasorn klinhom, Chanapa saesee, Thaniya Moonkhean, Sudarat Sripheng,
Sunisa panun

บทคัดย่อ

จากการทำบทความนี้ คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิของคนไร้บ้านในเชียงใหม่ กรณีศึกษาบ้านเต็มฝัน จากสถานการณ์คนไร้บ้านในอดีตจนถึงมีศูนย์พักพิงฯของลุงดำเป็นคนหนึ่งที่ทำให้ภาพนั้นได้ดี เพราะเขาผ่านสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านของคนไร้บ้านมานานนับสิบกว่าปี จนปัจจุบันกลายมาเป็นคนขับเคลื่อนในประเด็นเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้านหลายคนคงคุ้นชินคำว่า “คนเร่ร่อน” มากกว่า “คนไร้บ้าน” เพราะเป็นคำที่ถูกใช้เรียกบุคคลอาศัยอยู่ตามที่สาธารณะมาก่อนการนิยามคนเหล่านี้ว่าเป็น “คนไร้บ้าน” ซึ่งการเปลี่ยนคำเรียก ก็นับระยะเวลายาวนาน พอๆกับสถานการณ์คนไร้บ้านที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาที่พวกเขาเผชิญ ‘ลุงดำ’ หรือ สุทิน เอี่ยมอิน อดีตคนไร้บ้าน ที่ผ่านสถานการณ์การเปลี่ยนผ่านของคนไร้บ้านมานานนับสิบกว่าปี จนปัจจุบันกลายมาเป็นคนขับเคลื่อนในประเด็นเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้าน ลุงดำเป็นคนไร้บ้านมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2544 นอนสนามหลวงมาสามปี ผ่านสถานการณ์ที่รัฐไล่จับคนไร้บ้านจนต้องหนีออกไปชานเมืองอยู่บ่อยครั้ง จนท้ายที่สุดเขาตระหนักว่า ตนเองไม่สามารถหนีได้ตลอดชีวิต ประกอบกับมีเครือข่ายสลัมสี่ภาคมาแนะนำเรื่องสิทธิฯ ทำให้เขาเห็นความเป็นไปได้ที่จะช่วยให้คนไร้บ้านมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จึงตัดสินใจเป็นตัวแทน นำเสนอปัญหาต่อภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การเรียกร้องสิทธิ; คนไร้บ้าน; ความเหลื่อมล้ำ

¹ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies, Maejo University.i

Corresponding Author, E-mail: Sudaratsripheng@gmail.com

Abstract

As a result of this paper, the study team studied the claims for the rights of homeless people in Chiang Mai. Case study of Baan Tuam Dream From the situation of homeless people in the past to having Uncle Dam's shelter, he was the one who gave that picture well. Because he has been through the transition situation of the homeless for more than ten years. until now become many activists in the issue of improving the quality of life for the homeless are probably more familiar with the term "homelessness" than "homelessness" because it was used to refer to individuals living in public places before defining them as "homelessness". Being a "homeless person" which change the calling lasts a long time As well as the situation of homeless people that change each time they face "Uncle Dam" or Sutin lamin, a former homeless person. who has been through the transition situation of the homeless for more than ten years Until now, it has become a driving force in the subject matter. improving people's quality of life homeless Uncle Dam has been homeless since 2001. Sleeping in Sanam Luang for three years through situations where the state often chases homeless people and has to flee to the suburbs until finally, he realized You cannot escape your life in addition, there is a network of slums in four regions to introduce the rights. He saw the possibility of helping the homeless have a better quality of life. therefore decided to be an agent present the problem to the government Related organizations.

Keywords : claims; homeless people; bias

บทนำ

เรื่องราวของคนไร้บ้านไม่ได้มีแต่ด้านที่ทุกข์ยาก น่าสงสาร น่าเห็นใจ แต่ยังมีเรื่องราวของการพยายามลุกขึ้นมาพัฒนาศักยภาพของตนเพื่อต่อสู้กับสถานะไร้บ้าน อีกทั้งยังมีเรื่องของสิทธิในด้านต่างๆ คนไร้บ้านมักเป็นกลุ่มคนเปราะบาง และประเด็นคนไร้บ้านก็สะท้อนให้เห็นว่า ที่คือผลจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และการที่ไม่มีหลักประกันหรือสวัสดิการใดๆ มารองรับผู้คนที่สังคมไม่โอบอุ้มพวกเขา โดยในจังหวัดเชียงใหม่จะมีอาสาสมัครบ้านเตอมฝืน หรือ เครือข่ายคนไร้บ้านจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับประชาชนจิตอาสา เข้า

มาแบ่งกลุ่มลงพื้นที่นำ อาหาร หน้ากากอนามัย และเจลแอลกอฮอล์ ไปมอบให้กับกลุ่มคนไร้บ้านในตัวเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งช่วยเรียกร้องสิทธิต่างๆ ให้แก่คนไร้บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ อย่างเช่นทางด้วยสาธารณสุข ในกลุ่มของคนไร้บ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพเก็บของเก่าหรือเก็บขยะขาย ทางกลุ่มอาสาสมัครบ้านต่อมฝนก็ได้มีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปตรวจสอบสุขภาพ และเตรียมหารือกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ และ อสม. ให้เข้ามาดูแลกลุ่มคนไร้บ้านให้มีสิทธิที่จะเข้าถึงการสาธารณสุขอีกด้วย เรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ต่างๆ ของคนไร้บ้านให้มีคุณภาพชีวิตให้สมกับการเป็นมนุษย์อีกด้วย

เนื้อเรื่อง

1. ความหมายของคนไร้บ้าน

การเกิดขึ้นของคนไร้บ้านนั้นซับซ้อนเกินกว่าจะอธิบายได้ว่า เป็นข้อผิดพลาดส่วนบุคคลหรือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแต่เกิดจากซ้อนทับกันในหลายๆ มิติ กล่าวคือ คนไร้บ้านอาจเกิดจากผลพวงของวิกฤตชีวิต การตกงานหรือร่างกายพิการ ซึ่งนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าเงื่อนไขแค่นี้จะผลักดันให้เขากลายเป็นคนไร้บ้านในทันทีแต่เมื่อพวกเขาไม่มีญาติพี่น้องหรือเครือข่ายสังคมคอยช่วยเหลือไม่มีสวัสดิการจากภาครัฐมาดูแลและเมื่อการพยายามดิ้นรนของพวกเขาไม่ประสบผลสำเร็จ พวกเขาจึงกลายเป็นคนไร้บ้าน เพียงแต่อีกปัญหาหนึ่งที่ยูเซียนชี้ให้เห็นจากการลงพื้นที่สำรวจคือ ความเปราะบางของสถาบันครอบครัว คนไร้บ้านหลายๆ คน ต้องออกมาเร่รอนเพราะครอบครัวของเขาล้มเหลวในการประคับประคองสมาชิกไว้ยามที่ใครสักคนประสบปัญหา บุญเลิศจำแนกลักษณะร่วมของคนไร้บ้านออกเป็นสี่ข้อด้วยกัน นั่นคือ

- 1) ขาดเครือข่ายคอยสนับสนุน เมื่อพวกเขาโดดเดี่ยว และไม่อาจจัดการวิกฤติในชีวิตได้ด้วยตัวคน
- 2) วุฒิการศึกษาต่ำ
- 3) การขาดทักษะฝีมืออาจเห็นว่ามีคนไร้บ้านที่รับงานก่อสร้างหรืองานช่าง แต่พวกเขาก็ไม่ใช่แรงงานที่มีความชำนาญ เป็นแรงงานไร้ทักษะที่ไม่ได้รับประกันว่าผู้จ้างจะจ่ายเงินจ้างต่อเมื่องานหนึ่งๆ สิ้นสุด
- 4) การไม่มีทุนทางเศรษฐกิจ เพราะแม้ว่าอาชีพหาบเร่จะเป็นงานที่ไม่ต้องมีวุฒิการศึกษาก็สามารถทำได้ เพียงแต่คนไร้บ้านไม่มีทุนพอที่จะทำการลงทุนเป็นเหตุให้ขาดโอกาสจะยกฐานะของตัวเอง

แต่หันไปจากปัจจัยเชิงบุคคลเมืองเองก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดคนไร้บ้าน ด้วยเพราะการแสวงหาที่อยู่อาศัยสำหรับคนจนนั้นยากขึ้นมาก ซึ่งก็เป็นสาเหตุจากการไม่มีที่ดินว่างในเมืองสำหรับการบุกเบิก จากการที่ที่ดินเองมีราคาสูงขึ้น และเจ้าของที่ดินก็ไม่ยอมให้มีการบุกเบิกหรือเข้ามาใช้ประโยชน์ พื้นที่อย่างสนามหลวงจึงกลายเป็นพื้นที่ของคนไร้บ้าน เพียงแต่พวกเขาก็ไม่อาจลงหลักปักฐานได้อยู่ดี นอกจากการที่คนไร้บ้านเข้าไปอาศัยอยู่ในที่ดินรกร้าง หรือตามตึกเก่าๆ และปลูกบ้านอย่างง่ายซึ่งก็คือเพิงกระต๊อบมุงผ้าใบ อีกปัญหาหนึ่งคือ ตลาดที่อยู่อาศัยมีราคาแพงขึ้น ทำให้คนไร้บ้านไม่สามารถจะจ่ายค่าที่อยู่ได้ไหว ทว่าเรื่องราวของคนไร้บ้านนั้นซับซ้อนเกินกว่าเหตุปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมา ด้วยเพราะพวกเขาเองก็มีความพยายามที่จะนิยามคุณค่าของชีวิต ซึ่งในทางหนึ่งก็คือการหาคำตอบให้กับการถูกสังคมตั้งคำถาม ในการให้ความหมายกับตัวเองนั้นกล่าวได้ว่าผู้ถูกอยู่กับการหาเลี้ยงชีพอย่างมีนัยยะสำคัญ ใช่ คนไร้บ้านไม่ได้หมายความว่าไม่มีรายได้เสมอไป แต่ก็เช่นกันที่ในคนไร้บ้านเองก็มีกลุ่มที่ไม่แสวงหารายได้ใดๆ เช่นกัน กล่าวได้ว่าในโลกของคนไร้บ้านเองก็มีชนชั้น ซึ่งได้แบ่งออกอย่างคร่าวๆ ดังนี้

1) พวกที่เดินไปขอเงินคนอื่นตรงๆ และคอยปั่นเรื่องหลอกหลวง เช่น ไม่มีเงินกลับต่างจังหวัด การหารายได้จากการโกหกของคนกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่สร้างความรำคาญให้กับคนที่ถูกขอเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้ภาพลักษณ์ของคนไร้บ้านถูกมองในแง่ลบอีกด้วยจึงมักถูกกีดกันจากกลุ่มคนไร้บ้านอื่นๆ

2) ผีหรือคนที่ไม่ทำงานประจำ ซึ่งก็แยกย่อยออกได้ตามลักษณะงานที่ทำ หรือวิธีการที่ได้เงินมา อย่างเช่น พวกที่รอจะได้เงินหรืออาหารจากการแจกทานเพียงอย่างเดียว และกลุ่มที่ทำงานไม่ประจำอย่าง คนแจกใบปลิวหรือคนขายของมือสอง

3) ในส่วนระดับกลาง และระดับสูงจะถูกแบ่งจากการมีทุน โดยระดับกลางก็เช่น คนหาของเก่าที่ไม่มีรถเข็น หรือคนขายกระดาษพลาสติกกรองน้ําทุนน้อย ซึ่งเพราะรายได้ที่ไม่มากนักพวกเขาก็มีระดับที่ไม่ต่างกับผีสักเท่าไร ยังคงต้องอาศัยกินข้าวจากวัด ต่างกับคนไร้บ้านระดับสูงที่ก็คือกลุ่มที่มีรถเข็นเป็นของตัวเองหรือกลุ่มคนขายกระดาษพลาสติกกรองน้ํามีทุนมากหน่อย โดยคนกลุ่มนี้จะไม่ซื้อข้าวกินเอง และไม่ยอมไปรอข้าวแจกเพราะไม่อยากไปปะปนตัวเองกับชนชั้นอื่นๆ

ทว่าถึงที่สุดแล้ว แม้คนไร้บ้านจะดูใช้ชีวิตไปวันๆ อย่างไม่ลงหลักปักแหล่ง หากก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะไร้สิ้นซึ่งความหวัง พวกเขาต่างต้องการมีที่อยู่แน่นอน มีครอบครัวที่ดี เพียงแต่ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะมันเป็นวิธีที่เขาจะจัดกับสถานการณ์ที่ชีวิตไม่เหลือทางเลือกแล้วก็ตามนั้น คนไร้บ้านไม่ได้หมายถึงคนไร้หวัง และเพราะมนุษย์ต่างก็ต้องมีความหวังด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่มัน

นำเสรีภาพที่ความหวังของมนุษย์กลุ่มหนึ่งกลับถูกลดขนาดให้เล็กลงจนเกือบเรียกได้ว่าแทบไม่มี (นิธิ เอียวศรีวงศ์)

2. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีส่วนพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา ได้ให้คำนิยามศัพท์ “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามกฎหมายไทยหรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรมเห็นว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) หมายความว่าสิทธิที่มีตามธรรมชาติซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิดโดยมีความเป็นสากลและมีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนหรือกติกาอนุสัญญาข้อตกลงต่างๆ ระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ทุกประเทศทั่วโลกให้การรับรองหลักการแนวคิดสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย

1) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิธรรมชาติติดตัวมนุษย์มาแต่เกิดมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีคุณค่าของคนในฐานะที่เป็นมนุษย์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) คุณค่าในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคมซึ่งแตกต่างกัน และ 2) คุณค่าในฐานะความเป็นมนุษย์ ซึ่งทุกคนมีอย่างเท่าเทียมกันการกำหนดคุณค่าที่ต่างกัน เช่น ให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรามากกว่านำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการเลือกปฏิบัติจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดและเน้นคุณค่าของความเป็นคนในฐานะความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

2) สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มีพรมแดนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ที่ไม่สามารถมอบอำนาจ หรือมอบสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใด เช่น สิทธิสตรี สิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการ รักษาพยาบาล สิทธิของผู้ลี้ภัย สิทธิเหล่านี้ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกันเพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้นและมีกฎหมายรองรับแตกต่างจากสิทธิการครอบครองที่ดินหรือทรัพย์สินเป็นหลักการที่ทุกคนต้องปฏิบัติ

3) สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแบ่งแยกเป็นส่วนได้ ไม่มีสิทธิหนึ่งใดมีความสำคัญเหนือกว่าอีกสิทธิอื่น เช่น เราไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีความสำคัญยิ่งกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพราะสิทธิทุกประเภทมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

4) ความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติการเลือกปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคมและถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพราะเหตุที่เราเกิดมาเป็นคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คน รวย คนพิการ เด็ก ผู้สูงวัยคนป่วย ผู้ดีหรือบุคคลเพศใดแต่สังคมไทยยังมีการเลือกปฏิบัติซึ่งเรามากได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ผนตกไม่ทั่วฟ้า” หรือ “รักลูกไม่เท่ากัน” อยู่ตลอด

อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะมีพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนตามสนธิสัญญาที่รัฐบาลได้ลงนามรับรองให้สัตยาบันไว้กฎหมายระเบียบข้อบังคับ ข้อปฏิบัติภายในประเทศก็ยังคงมีปัญหา เกี่ยวกับความเกี่ยวโยงสัมพันธ์ที่ไปด้วยกันได้ในเรื่องของสิทธิมนุษยชน กฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนการถกแถลงในวงสนทนากันอย่างกว้างขวางการแสดงความคิดเห็นข้อเรียกร้องที่เชื่อมโยงประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน กฎหมายไทยและการบังคับใช้กฎหมายอยู่บ่อยครั้ง เช่น การดำเนินคดีที่เกี่ยวกับความมั่นคงกับผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนการตรวจหาสารพันธุกรรม (DNA) จากเด็กและการวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นนั้นหากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและองค์กรอิสระ ไม่ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงสาเหตุและสภาพของปัญหาอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริงแล้วนำมากำหนดนโยบายแนวทางปฏิบัติที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นระบบในทุกระดับชั้นร่วมแรงร่วมใจเพื่อนำไปสู่การแก้ไขเปลี่ยนแปลงและพัฒนาก้าวสู่เป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมก็เห็นทีจะเป็นเรื่องยากที่ประเด็น ปัญหาเหล่านี้จะหมดหายไปจากสังคมไทย (สมเกียรติ เกียรติเลขากุล)

3. การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนไร้บ้าน

คนไร้บ้านเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะโดยคนที่อยู่ในที่สาธารณะจะมีลักษณะและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ซ้อนทับกันซึ่งสามารถจำแนกเป็นกลุ่มหลักๆ คือไร้บ้าน/ไม่มีบ้าน, เร่ร่อน, ครอบครัวแตกแยก ติดสุรา/ยาเสพติด ผู้มีปัญหาสุขภาพ/ผู้ป่วย, ผู้ให้บริการทางเพศ, ผู้พันโท และขอบิฮะ กล่าวคือ คนไม่มีบ้านอาจติดสุราด้วย หรือผู้ให้บริการทางเพศอาจเป็นคน เร่ร่อนด้วย เป็นต้น ในการสำรวจจึงไม่สามารถระบุจำนวนของกลุ่มคนแต่ละประเภทได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่เรื่องปกติทั่วไปที่คนหนึ่งคนที่กล้าตัดสินใจมานอนกับดินกินกับทราย หรือออกมาใช้ชีวิตในที่สาธารณะ คนไร้บ้านหลายคนมีปัญหาครอบครัว ไม่เป็นที่ยอมรับของชุมชนบางรายรู้สึกล้มเหลว ที่ทำงาน ถูกโกงค่าแรง บางรายคิดต่างผิดแปลกไปจากกรอบของครอบครัวหรือชุมชนจนรู้สึกว่าการกลับบ้านไม่ได้ บางรายไม่มีบ้านให้กลับเพราะถูกยึดที่ดินเหตุปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นจุดเริ่มต้นของ หลายคนที่ต้องมาเป็นคนไร้บ้าน บางรายเริ่มจากการนอนข้างถนนเพียงชั่วคราวเพื่อ

รองาน บางรายโชคร้ายถูกขโมยกระเป๋าเงินไปพร้อมกับบัตรประชาชน หรือนอนข้างถนนหลายวัน
 เข้าร่างกาย สกปรกไปสมัครก็ถูกรังเกียจ ร่างกายสกปรก เสื้อผ้าอมเหม็นมีกลิ่นเหม็นจึงเป็นภาพที่
 คนทั่วไป พบเห็นทำให้คนไร้บ้านมักถูกมองด้วยทัศนคติเชิงลบว่าคนที่ออกมาอยู่ในที่สาธารณะด้อย
 ค่า ไม่มีประโยชน์ เป็นภาระของสังคมและขัดขวางความเป็นระเบียบของบ้านเมือง ในทางกลับกัน
 คนไร้บ้าน เองพอใจที่รักษาศักดิ์ศรีความเป็นคนของตัวเองเอาไว้ได้ด้วยการไม่เป็นภาระของใครพวก
 เขาพยายามแสวงหาโอกาสในสังคมด้วยตัวเอง แรงกดดันจากครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็น
 แรงผลักดันให้พวกเขาออกเดินทางจากถิ่นฐานเดิมสู่ที่ที่เป็นความหวังนั่นคือเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ ที่เต็ม
 ไปด้วยสัญลักษณ์แห่งความศิวิไลซ์ เมืองจึงเป็นแหล่งทำกินของผู้คนที่อับจนหนทาง การดิ้นรน ต่อสู้
 กับปัญหาเรื้อรังของคนไร้บ้านเป็นสิ่งแสดงให้เห็นแล้วว่าพวกเขา กำลังรักษาศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์
 โดยไม่ร้องขอความช่วยเหลือ หลายคนแสดงตัวว่าตนหาเลี้ยงชีพเองได้ พวกเขาไม่ใช่ขอทาน พวก
 เขาถือว่าเขาสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ เช่น หาข้าวปลาอาหารประทังชีวิต มีเครื่องใช้ปัจจัยสี่
 ดังนั้นการยืนหยัดอยู่ในที่สาธารณะด้วยน้ำพักน้ำแรงที่ประกอบด้วยความอดทน และกล้าหาญต่อ
 สายตาของสังคมแสดงให้เห็นว่าคนไร้บ้านกำลังสร้างความหมาย ตัวตนและพื้นที่ ใหม่ของพวกเขา
 เพื่อให้สังคมรับรู้และลบรอยมลทินที่สังคมได้สร้างต่อพวกเขาด้วยทัศนคติเชิงลบ การยื่นมือเข้า
 ช่วยเหลือคนไร้บ้านจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะนอกจากคำนึงถึงปัจจัยภายนอก อย่างบ้านพัก
 อาชีพ และสวัสดิการต่างๆ แล้ว ยังต้องตระหนักถึงหลักพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน คือการเห็นถึง
 คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพวกเขาด้วย จะเห็นได้ว่าทัศนคติเป็น ประเด็นต้นๆ ที่ต้อง
 ปรับเปลี่ยนเพื่อแก้ปมปัญหาในการปฏิบัติต่อกันด้วยกันเองในสังคม หลักสิทธิมนุษยชนถือเป็น
 หลักการสำคัญที่จะทำให้มีมุมมองในการเห็นคนเท่ากัน โดยต้องตระหนักถึง ลักษณะเฉพาะของสิทธิ
 มนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คือเป็นสิทธิที่ติดตัว มากับมนุษย์
 (Inherent) เป็นสากล (Universal) ไม่อาจถ่ายโอนให้แก่กันได้ (Inalienable) และไม่ถูกแยก ออก
 จากกัน (Indivisible) คือ สิทธิของมนุษย์ทุกคนเหมือนกัน ไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ เพศ หรือนับถือศาสนา
 ใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานทางสังคมหรือการเมืองอย่างใด มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระและ
 เสรีภาพ มีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีและสิทธิไม่มีใครจะมาแย่งชิงเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคล
 ใด บุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศจะไม่ยอมรับสิทธิมนุษยชนหรือแม้ว่าจะละเมิด
 สิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ มีความมั่นคงและมีมาตรฐาน การ
 ดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์

จากการศึกษานี้พบว่าคนเร่ร่อนไร้บ้านทุกคนมีความคิดและมุมมองเรื่องศักดิ์ศรีและคุณค่า
 ความเป็นมนุษย์ปฏิบัติต่อกันอย่างมีตรรกะ ไม่ดูถูกเหยียดหยามและมีความเอื้ออาทรต่อกัน

โดยเฉพาะคนในพื้นที่การศึกษาเขตเชียงใหม่ เมื่อมีผู้คนออกมาใช้ชีวิตในที่สาธารณะเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน นักพัฒนาสังคมและนักศึกษา ตระหนักว่าคนไร้บ้านเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสที่จะมีบ้านอยู่อย่างมั่นคงเหมือนคนอื่นๆ รวมทั้งขาดโอกาสที่จะเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการต่างๆ เช่น บริการสาธารณะ การรักษาพยาบาล การศึกษา การมีงานทำ และความมั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัย จึงได้ร่วมกันเก็บข้อมูลและพูดคุยกับคนไร้บ้านตามที่ สาธารณะต่างๆ แต่เครือข่ายคนไร้บ้านยังมีจำนวนสมาชิกไม่มากจึงเป็นกลุ่มคนเล็กๆ ที่ไร้พลังจึงเข้าร่วมกับเครือข่ายสลัมสี่ภาค เนื่องจากสลัมสี่ภาคเป็นกลุ่มประชาชน ที่ต่อสู้เพื่อปากท้อง และความเป็นอยู่มาอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง และยังเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหา คล้ายคลึงกับคนไร้บ้านมากที่สุดเพราะเป็นคนจนในเมืองเหมือนกัน มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยเช่นเดียวกัน แต่คนไร้บ้านประสบปัญหารุนแรงกว่าคือไม่มีแม้หลังคาถนุถนอมกันฝนไว้พักพิง ดังนั้นเครือข่ายสลัมสี่ภาค จึงให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนไร้บ้านด้วยการพูดคุยกับชุมชนตลิ่งชันและร่วมมือกันแบ่งปันที่สาธารณะของชุมชนให้สร้างเป็นที่พักชั่วคราวของคนไร้บ้านและเรียกร้องเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัย โดยปรารถนาให้รัฐบาล ระบุสิทธิที่อยู่อาศัยในรัฐธรรมนูญว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเพียงพอ มีความปลอดภัย มีความสงบสุข และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการปกป้องและคุ้มครองจากการถูก บังคับขับไล่ หรือรื้อย้ายให้ออกจากที่อยู่อาศัยโดยพลการ

การต่อสู้ของคนไร้บ้านนี้ สามารถสะท้อนถึงความหลากหลายของมนุษย์ทั้งในด้านครอบครัวชุมชน สิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิต นอกจากนี้แล้วในด้านโครงสร้างทางสังคมทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในแต่ละตำแหน่งแห่งที่ของประเทศส่งผลถึงทัศนคติความเชื่อ ค่านิยมทำให้เกิดการกีดกันและความไม่เข้าใจความแตกต่างในสังคมสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือสิทธิของความเป็นพลเมืองของคนไร้บ้านที่เสมอภาคกับพลเมืองคนอื่นๆ โดยการมอบสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการเมืองตามสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยต้องมีการแก้ปัญหาส่งเสริมและพัฒนาสิทธิด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในขั้นต้นเนื่องจากพวกเขาขาดโอกาสด้านนี้ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการส่งเสริมสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองแก่คนไร้บ้านด้วย (เขมชาติ ตนบุญ)

4. บทบาทของหน่วยงานเครือข่ายภาครัฐและภาคเอกชนในการดูแลคนไร้บ้าน

นักพัฒนาสังคมและนักศึกษาตระหนักว่าคนไร้บ้านเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสที่จะมีบ้านอยู่อย่างมั่นคงเหมือนคนอื่นๆ รวมทั้งขาดโอกาสที่จะเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการต่างๆ เช่น บริการสาธารณะ การรักษาพยาบาล การศึกษา การมีงานทำและความมั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัย เพื่อ

สร้างความเข้าใจใหม่แก่สังคมและหาแนวทางในการช่วยเหลือคนไร้บ้านในปี 2542 มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ลงพื้นที่ในการสร้างความเข้าใจในการรวมกลุ่มแก้ปัญหา โดยใช้กิจกรรม เดินกาแฟ ลงเยี่ยมตามจุดต่างๆ ควบคู่กันไปในนั้นศูนย์กิจกรรมอิสรชน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิอิสรชน) ดำเนินกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตโดยให้ความรู้ในเรื่องของทักษะชีวิต ยาเสพติด และความรู้เรื่องเอดส์ ตลอดจนโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์แก่คนด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ในช่วงภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้คนไร้บ้านบางส่วนที่เข้าใจการทำงานและยอมรับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนจึงเกิดการรวมตัวเป็นรูปธรรมมากขึ้นคือเครือข่ายคนไร้บ้าน จึงได้ร่วมกันเก็บข้อมูลและพูดคุยกับคนไร้บ้านตามที่ สาธารณะต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่แก่สังคมและหาแนวทางในการช่วยเหลือคนไร้บ้าน ในปี 2542มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยได้ลงพื้นที่ในการสร้างความเข้าใจในการรวมกลุ่มแก้ปัญหา โดยใช้กิจกรรมเดินกาแฟ ลงเยี่ยมตามจุดต่างๆ ควบคู่กันไปในนั้นศูนย์กิจกรรมอิสรชน (ปัจจุบันเป็นมูลนิธิอิสรชน) ดำเนินกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตโดยให้ความรู้ในเรื่องของทักษะชีวิต ยาเสพติด และความรู้เรื่องเอดส์ ตลอดจนโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์แก่คนด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ในช่วงภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้คนไร้บ้านบางส่วนที่เข้าใจการทำงานและยอมรับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนจึงเกิดการ รวมตัวเป็นรูปธรรมมากขึ้นคือเครือข่ายคนไร้บ้าน ตามข้อเสนอนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจและต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ใน การก่อตัวเป็นชุมชนของคนไร้บ้านต่อไป แม้ผู้วิจัยจะเห็นคล้อยตามแต่ในข้อเท็จจริงที่พบระหว่าง หน่วยงานของภาครัฐเองเริ่มเข้ามาบทบาทต่อคนเร่ร่อนไร้บ้านเมื่อปี 2550 โดยร่วมมือกับภาคเอกชนที่มีความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายอยู่ก่อนเป็นที่เลียงให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ มีการริเริ่ม บ้านพักชั่วคราวสำหรับคนเร่ร่อนทั้งในความรับผิดชอบของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์คือบ้านมิตรไมตรี และกรุงเทพมหานครคือบ้านอุ่นใจ สนับสนุนการอบรม เลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

จากมาตราในรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีความครอบคลุมทุกกลุ่มในสังคมปรากฏจริงแต่ในทางปฏิบัติคนไร้บ้านกลับถูกปฏิเสธจากบางหน่วยงานและมีเงื่อนไขบางประการที่จำกัดสิทธิการเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ของรัฐทั้งๆ ที่กลุ่มคนไร้บ้านสะท้อนภาพทุกกลุ่มทางสังคมทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ ฯลฯ ได้ เป็นอย่างดี ในด้านการปฏิบัติงานหน่วยงานจึงต้องคำนึงถึงสิทธิและการพัฒนาไปพร้อมกัน โดยมีพื้นฐานของ ศักดิ์ศรีและความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ จากนั้นจึงเป็นการสร้างการเข้าถึงสิทธิพื้นฐานต่างๆ และจะต้องเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องการ

กุศล หรือการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เป็นเรื่องของการเพิ่มความรู้เกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของตนและอ้างถึงสิทธิที่ตนเองพึงได้ นั่นคือหมายความว่า เป็นความแตกต่างระหว่างสิทธิและความต้องการ เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนพึงได้โดยประกอบด้วยศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แต่ความต้องการเป็นแรงบันดาลใจที่มาจากภายในมากกว่าโดยไม่มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องให้ความสนใจเท่ากับสิทธิ กล่าวคือ สิทธิเกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่แต่ความต้องการเกี่ยวข้องกับการอยากได้อย่างมี โดยสิทธิของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่แต่ความต้องการเกี่ยวข้องกับการอยากได้อย่างมี โดยสิทธิของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่แต่ความต้องการเกี่ยวข้องกับการอยากได้อย่างมี โดยสิทธิของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่แต่ความต้องการเกี่ยวข้องกับการอยากได้อย่างมี โดยสิทธิของมนุษย์ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเป็นอยู่แต่ความต้องการเกี่ยวข้องกับการอยากได้อย่างมี

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ระบุชัดถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนต้องได้รับการรับรองในหมวดที่ 3 (สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย) ส่วนที่ 9 (สิทธิในการได้รับการบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ) ได้แก่ มาตรา 51 ระบุถึงการได้รับการรักษาพยาบาลที่ทั่วถึงและเป็นธรรม มาตรา 52 การอยู่รอดของเด็ก และพัฒนาร่างกายและจิตใจ มาตรา 53 บุคคลอายุ 60 ปี ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก มาตรา 54 การให้ความช่วยเหลือผู้พิการและวิกลจริต และมาตรา 55 บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ รวมถึงมาตรา 80 (1) ระบุถึงพันธหน้าที่ของ รัฐที่จะต้องดำเนินการตามนโยบายด้านสังคม คือ ค้ำครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าการที่รัฐมีนโยบายช่วยเหลือและมีสถานที่รองรับเพื่อให้ผู้ที่ต้องการเริ่มต้นชีวิตตามแบบแผนสังคมเข้ามาขอรับบริการเป็นเรื่องที่ดีเป็นการทำงานที่ใช้ความเข้าใจและยอมรับฟังความต้องการของผู้รับบริการอย่างคนไร้บ้านถือเป็นสัญญาณที่ดีในการทำงานกับผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ (บุญเลิศพิเศษปรีชา)

สรุป

ความหมายของคนไร้บ้านนั้น มีหลากหลายบางคนเกิดจากความคิดของตัวเอง กลัวว่าจะเป็นที่ทำให้เกิดความลำบากในครอบครัว สร้างความวุ่นวายให้แก่ครอบครัว จึงตัดสินใจออกมาเป็นบุคคลไร้บ้าน กลายเป็นบุคคลที่ไม่มีแม่แต่ญาติพี่น้อง บางครอบครัวอาจคิดว่าเขาได้เสียชีวิตไปแล้วชาวบ้าน บางคนอาจจะมองว่าบุคคลเหล่านี้คือบุคคลที่ไร้ค่า ขอเงินคนอื่นไปเรื่อยไม่ยอมทำงานคิดหาทางอะไรไม่ออก ก็ออกมาอยู่ข้างนอกจนเป็นคนไร้บ้าน แต่ก็ได้มีบางกลุ่มอาสาที่มองเห็นถึงความสำคัญของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เพื่อที่จะต้องการให้บุคคลกลุ่มนี้นั้น มีสิทธิมนุษยชนเทียบเท่ากับบุคคลทั่วไป และให้ได้รับสิทธิที่เท่าเทียมกันไม่ว่า จะเป็นของเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิทางด้านการรักษา และสิทธิอีกหลายๆ ด้านเพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้มีเสียงและสิทธิเท่ากับบุคคลเท่ากัน แต่สังคมโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความยอมรับกับบุคคลเหล่านี้ จึงได้มีกลุ่มที่เรียกร้องสิทธิออกมาประกาศตน เพื่อผลักดันเรื่องสิทธิให้กับบุคคลไร้บ้านออกมาเพื่อบอกถึงปัญหาที่แท้จริงที่ไม่ได้เป็นอย่างที่สังคมคิดเองโดยเสมอไป จนเรื่องนี้นั้นได้ให้ความสนใจแก่ทางภาครัฐและเอกชนเข้ามาให้ความสำคัญมากขึ้นในเรื่องของสวัสดิการต่างๆ และสิทธิที่อยู่อาศัยให้บุคคลเหล่านี้ได้มีปัจจัยที่สมบูรณ์เท่ากัน

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเรื่องของการเรียกร้องสิทธิของคนไร้บ้านในเชียงใหม่ กรณีศึกษาบ้านเตื่อมฝั้นนั้น จะเห็นได้เลยว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ค่อยมีมากนักและพวกเขาเองก็ไม่ได้เข้าถึงสิทธิเสรีภาพ ตามที่กฎหมายได้ระบุถึงพวกเขา รวมทั้งขาดโอกาสที่จะเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและสวัสดิการต่างๆ เช่น บริการสาธารณะ การรักษาพยาบาล การศึกษา การมีงานทำ และความมั่นคง เรื่องที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ก็ได้มีคนไร้บ้านเพียงบางส่วนที่ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มอาสา ถึงแม้จะไม่ทั้งหมดกลุ่มอาสาที่ได้เข้าไปทำให้เห็นถึงคุณภาพของชีวิตของคนไร้บ้านในหลายๆ ด้านที่รัฐเองจะต้องเข้าช่วยเหลือและทำการแก้ไข เพื่อให้กลุ่มคนไร้บ้านได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเข้าถึงสิทธิต่างๆ ได้มากกว่านี้

เอกสารอ้างอิง

พินิตา สุทธภักติ.(2561).การบังคับสิทธิเรียกร้องตามแผนภายหลังการยกเลิกการฟื้นฟูกิจการ.

วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์(1), 319-327.

ฤทธิ์รงค์ จุฑาทฤภูมิกร.(2558).ตีความหมายของคำว่า “บ้าน” ของคนไร้บ้าน./วารสารกระบวนการทางสังคม

และวัฒนธรรมในงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายในสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน (1),1450-1459.